

Autorovy role a funkce zájmen v první osobě v odborných člancích anglofonních a českých lingvistů

Olga Dontcheva-Navratilova (Brno)

AUTHORIAL ROLES AND THE FUNCTIONS OF 1ST PERSON PRONOUNS IN RESEARCH ARTICLES OF ANGLOPHONE AND CZECH LINGUISTS

Taking a cross-cultural perspective, this paper considers the functions of author-reference pronouns in contemporary English-medium academic discourse. While considering the range of authorial roles in academic discourse, the study explores how academic writers exploit various rhetorical functions of author-reference pronouns for communicating with their readers and enhancing the persuasiveness of their discourse. The cross-cultural investigation is carried out on a corpus of research articles in applied linguistics written by Anglophone and Czech linguists. The analysis considers the frequency of use and the most prominent rhetorical functions of personal pronouns in relation to the generic structure of research articles. The differences in the rate and functions of author-reference pronouns in research articles written by Anglophone and Czech linguists is discussed taking into consideration the intended readership and the divergences between the Anglophone and the Czech academic writing literacies.

KEYWORDS

academic discourse, personal pronouns, functions of author-reference pronouns, genre, research article, cross-cultural variation

KLÍČOVÁ SLOVA

akademický diskurz, osobní zájmena, přivlastňovací zájmena, funkce zájmen v první osobě, žánr, odborný článek, mezikulturní variace

1. ÚVOD

V posledních dvaceti letech se interpersonální dimenze akademického diskurzu stala jedním z ústředních aspektů jeho výzkumu. Zvýšený zájem o vztahy mezi pisatelem a čtenářem a o diskurzivní strategie, které vědci používají při psaní odborných textů, je důsledkem prohloubení chápání akademické interakce, jejímž důležitým aspektem je snaha autorů předejít potenciální kritice či nesouhlasu s předloženými názory a analytickými postupy, a přesvědčit čtenáře, že jejich výzkum je relevantní, přínosný a inovativní pro vědomosti v daném oboru. Autorův postoj k čtenářům, existujícímu výzkumu a k vlastní práci je vyjádřen celou škálou jazykových prostředků, pro jejichž analýzu byly vyvinuty různé přístupy, např. teorie metadiskurzu (Hyland, 1998, 2005), evaluace (Hunston — Thompson, 1999), postoje či „stance“ (Biber et al., 1999; Hyland, 2005), nebo hodnocení či „appraisal“ (Martin, 2000). Přes

určité rozdíly v pojmech a klasifikaci jazykových prostředků se zastánci těchto přístupů shodují v názoru, že jazykové prostředky pro vyjádření postoje napomáhají autorům vytvořit dialogický prostor pro projednávání svých názorů a vybudovat pro čtenáře vodítka, která mu napomáhají dospět ke koherentní interpretaci diskurzu.

Způsob vyjádření postoje autora a výběr lingvistických prostředků se liší dle žánru odborného textu, vědeckého oboru (např. Swales, 1990, 2004; Gosden, 1993; Kuo, 1999; Hyland, 2001, 2002; Harwood, 2005) a dle jazykové a kulturní tradice akademického psaní (např. Tang — John, 1999; Vassileva, 2000; Hyland, 2002; Charles, 2006; Mur-Dueñas, 2007; Samraj, 2008; Sudková, 2012; Povolná, 2012; Dontcheva-Navratilova, 2013). Jelikož se v této studii soustředíme na interkulturní variaci, bude výzkumu podroben jen jeden obor, lingvistika, a dva žánry, které sdílejí četné rysy a mají podobnou rétorickou strukturu, a to žánr odborného článku a žánr kapitoly v knize. Žánr odborného článku je pro akademický diskurz považován za emblematický (Swales, 1990), kdežto žánr kapitoly v knize, který se vyznačuje volnější strukturou, je vnímán jako méně prestižní (Swales, 2004). Zaměříme se na autorovu přítomnost vyjádřenou osobními a přivlastňovacími zájmeny v první osobě, jakožto explicitními ukazateli autorova vstupu do diskurzu, které vykazují značnou zejména interkulturní variaci.

Výzkum mezikulturních rozdílů v projevu přítomnosti autora v akademickém diskurzu je potřebný zejména v současné době, kdy v důsledku globalizace akademické komunity se angličtina stala vědeckou „lingua franca“ (Mauranen, 2012) a neanglofonní vědci, kteří chtějí oslovit mezinárodní vědeckou společnost, jsou nuceni komunikovat se svými čtenáři a prezentovat své názory v angličtině. Anglické texty neanglofonních autorů jsou však nevyhnutelně poznamenány jak tradicí akademického psaní v jejich rodném jazyce, tak i konvencemi anglického akademického diskurzu, ke kterému se snaží přiblížit. V posledních letech nemálo vědců zpochybnilo postavení angloamerické tradice akademického psaní jakožto modelu pro mezikulturní komunikaci (např. Jenkins, 2009; Mauranen — Hynninen — Ranta, 2010; Seidlhofer, 2011). Přesto je zřejmé, že v oblasti písemné akademické interakce jsou jazykové, rétorické a žánrové normy nejen očekávány, ale také aktivně prosazovány (Chovanec, 2012, s. 7), což může vést k znevýhodnění a stigmatizaci neanglofonních vědců, usilujících o publikaci své práce v mezinárodních časopisech (J. Flowerdew, 2008). Právě výsledky kontrastivní analýzy rozdílů v projevu přítomnosti autora v angloamerickém akademickém diskurzu a v akademickém diskurzu neanglofonních autorů, píšících v angličtině, mohou poukázat na existující rozdíly, a napomoci neanglofonním vědcům v hledání vhodných jazykových prostředků k vyjádření svých komunikativních záměrů.

V tomto článku zkoumáme využívání zájmen v první osobě pro vyjádření přítomnosti autora v odborných článcích a kapitolách v knihách z oblasti lingvistiky psaných v anglickém jazyce. Cílem studie je prozkoumat výskyt a funkce osobních zájmen ukazujících na autora v akademickém diskurzu zkušených anglofonních autorů a porovnat je s četností výskytu a funkcemi osobních a přivlastňovacích zájmen ukazujících na autora ve vědeckých článcích v anglickém jazyce z pera českých lingvistů. Analýza používá funkční taxonomii autorových rolí, vyjádřených konstrukcemi obsahujícími osobní zájmena v první osobě, která vychází z klasifikace Tanga

a Johna (1999) a Harwooda (2005) a prezentuje výsledky výzkumu prováděného na dvou korpusech odborných článků anglofonních a českých lingvistů. Dalším cílem této studie je zjistit, zda způsob vyjádření přítomnosti autora v člancích českých autorů se liší s ohledem na cílovou skupinu čtenářů, tj. zda výskyt a funkce zájmen v první osobě v člancích publikovaných v českém a mezinárodním prostředí vykazují určité rozdíly.

2. AUTOROVY ROLE A FUNKCE ZÁJMEN V PRVNÍ OSOBĚ V AKADEMICKÉM DISKURZU

Pozornost, kterou lingvisté zkoumající akademický diskurz v poslední době věnují použití zájmen v první osobě pro vyjádření přítomnosti autora, poukazuje na změnu v tradičním pojetí akademického psaní v angloamerickém prostředí. Během druhé poloviny dvacátého století v angloamerické akademické komunitě převládal názor, že vědecký výzkum je čistě empirický a objektivní. Proto se předpokládalo, že ve svých akademických člancích autoři musí vybudovat racionální argumentaci, která je srozumitelná, výstižná a zdrženlivá (Bennett, 2009), přičemž by neobsahovala zmínky o lidském faktoru jakožto činiteli vědeckého bádání (Hyland, 2001). Vliv této angloamerické tradice akademického psaní byl zajištěn vzdělávacími institucemi, manuály akademického psaní a systémem vzájemného hodnocení (peer-reviewing), který praktikuje většina akademických časopisů (Hyland, 1998). Pokud jde o autorovu přítomnost, angloamerické manuály akademického psaní obvykle radí nováčkům, aby nepoužívali zájmena v první osobě a vyjadřovali se pomocí pasiva abstraktních rétorů (Hyland, 1998, s. 172) a jiných neosobních konstrukcí. Výzkum K. Bennett (2009) nicméně upozorňuje na to, že ne všechny aktuálně nabízené manuály akademického psaní se shodují v názorech na používání osobních a neosobních konstrukcí. Někteří autoři například považují osobní a přivlastňovací zájmena v první osobě za přijatelná v humanitních a společenských vědách zvláště ve spojitosti s kvalitativním výzkumem a Cottrell (2003) se domnívá, že je dnes v akademickém diskurzu obecně přijatelné vyjádřit subjektivní názory a odkazovat na osobní zkušenosti. Tento názor sdílí i L. Flowerdew (2012), která poznamenává, že v rozporu s radami v manuálech akademického psaní, jež doporučují neosobní styl vyjadřování, autoři vědeckých článků používají zájmena v první osobě, aby si vybuodovali vztah s čtenářem a vytvořili prostor pro svůj „autorův hlas“.

Dosavadní výzkum akademického diskurzu prokázal, že vědci používají zájmena v první osobě v odborných člancích, především aby poukázali na strukturu textu (Harwood, 2005), vyjádřili svůj postoj k předchozímu výzkumu (Ivanič, 1998; Hyland, 2005), vyzdvihli přínosnost či objevnost své práce a přesvědčili čtenáře přijmout předkládaná tvrzení (Kuo, 1999). Většina funkčních studií osobních a přivlastňovacích zájmen v první osobě v akademickém diskurzu vychází z taxonomie rolí autora, např. klasifikace Tanga a Johna (1999), Hylanda (2002) a Harwooda (2005), které se mírně liší dle počtu autorových rolí a jejich pojmenování, a v interpretaci role zájmena množného čísla *we* (např. Hyland, 2002, vylučuje ze své analýzy generické a inkluzivní použití *we*). V klasifikaci jsme zachovali metaforické pojmenování rolí autora, které je příznačné pro taxonomii Tanga a Johna, a v souladu s Harwoodem považuje-

jeme inkluzivní zájmeno *we* za důležitý prostředek budování autorovy přítomnosti. Je třeba dodat, že jak role autora, tak i související funkce osobních a přivlastňovacích zájmen jsou definovány nejen samotnými osobními zájmeny v první osobě, ale i sémantikou sloves a lexikálních frází, ve spojení s nimiž se zájmena v první osobě vyskytují.

Autorovy role se liší dle míry autority, kterou pisatel skrze ně vyjadřuje, a tím pádem i mírou rizika nesouhlasu, či kritiky ze strany čtenářů, kterým se autor vystavuje. V této studii používáme funkční klasifikaci zahrnující pět autorových rolí, jež jsou spojeny s různými diskurzními funkcemi jak inkluzivních, tak i exkluzivních zájmen v první osobě (*I/me/my* a *we/our/us*). Níže uvedený popis rolí autora postupuje od nejméně k nejvíce autoritativní roli a uvádí příklady z korpusu odborných článků anglofonních autorů, použitého v této studii.

1) „Zástupce“ nárokuje minimální autoritu, protože autor vystupuje jako člen většího společenství, jehož postoj k určité problematice sděluje prostřednictvím inkluzivního zájmena *we* často ve spojení se slovesy vyjadřujícími názor nebo stav. Vyskytuje se typicky v úvodu, v přehledu literatury a při popisu obecně uznávaných vědomostí a názorů, např. *although we are in principle free to say whatever we want, in practice what we say is constrained in many ways*. Inkluzivní zájmeno *we* podporuje také dialogičnost a přesvědčivost textu, jelikož předpokládá, že pisatel a čtenář jsou členy stejné zájmové či jiné skupiny či společenství a tím pádem sdílí vědomosti a názory, o kterých autor pojednává.

2) „Organizátor textu“ se projevuje snahou navést čtenáře ke koherentní interpretaci textu, a to pomocí výrazů obsahujících jak inkluzivní, tak i exkluzivní zájmena v první osobě. Působit může jak na úrovni globální, tj. celého textu, tak i na úrovni lokální. Na úrovni celého textu se jedná o výrazy nastiňující témata či cíle výzkumu (např. *In this paper, I argue that interaction can draw on both interactive and interactional resources*), obsah, uspořádání a vazby mezi jednotlivými částmi odborného článku (např. *In the conclusion, we discuss the implications of our study for the theoretical status of lexical bundles; We noted in section 2 that lexical bundles have strong grammatical correlates*). Tyto diskurzní funkce zájmen v první osobě se vyskytují především v abstraktech a v úvodních částech článků. Na lokální úrovni rétorických kroků a tematických segmentů výrazy se zájmeny v první osobě poukazují na logické vazby a přechodové body v textu, např. *To this I would add here a comment on the challenges we face in interdisciplinary research as we try to learn from one another; Now let us look at the MWU 'red herring' from a compositionality point of view*.

3) „Průvodce výzkumným procesem“ je autorova role spojovaná s popisem výběru a sběru údajů a s vysvětlením použité metodologie a výzkumných postupů. Autor, jakožto aktivní činitel výzkumného procesu, který volí a popřípadě mění a inovuje postupy a metody analýzy, je prezentován jako uznávaný člen vědecké komunity. Inkluzivní a exkluzivní zájmena v první osobě se vyskytují ve spojení s dějovými slovesy v přítomném, minulém nebo předpřítomném času, např. *In addition to the text analyses, I interviewed one supervisor from each field; we have collected the data and made them available in plain text files*.

4) „Zastánce názoru“ předpokládá vyšší stupeň autority, spojené s vyjádřením vlastního názoru na projednávanou problematiku a postoje k názorům a výsledkům výzkumu jiných vědců. Projevuje se v průběhu celého odborného článku a implicitně otevírá dialog mezi autorem a čtenářem. Ve spojení se slovesy, označujícími mentální činnost nebo postoj, inkluzivní a exkluzivní zájmena v první osobě jakoby vyzývají čtenáře k zaujetí názoru vůči pozici, kterou autor buduje ve své argumentaci, např. *I think that conceptualizing literacy as something that happens within certain contexts is much more accurate and useful ; We agree with Swales that these occluded genres are worthy of study.*

5) „Tvůrce“ se projevuje hlavně v diskusi o výsledcích výzkumu a v závěrech odborných článků prostřednictvím výrazů zahrnujících inkluzivní a exkluzivní zájmena v první osobě ve spojení se slovesy v přítomném nebo předpřítomném čase, poukazujících na výsledky výzkumného procesu. Zdůrazňuje přínos autora k vědomostem v daném oboru a představuje ho jako autoritu, která se staví otevřeně za své názory a nárokuje uznání svého díla ze strany oborové komunity. Role tvůrce vystavuje autora riziku kritiky ze strany čtenářů, kteří nemusí souhlasit s předkládanými tvrzeními a mohou zpochybnit inovativnost, důvěryhodnost a průkaznost výsledků výzkumu. Proto jsou formulace tvrzení a názoru autora někdy doprovázeny ochrannými prostředky („hedges“), zmírňujícími míru jistoty vyjádřených názorů a tvrzení, např. *We have given a test which we hope is replicable; I hope that this paper will convince a few colleagues that it usefully supplements research of a more traditional kind.*

Škála autorových rolí a diskurzních funkcí osobních a přivlastňovací zájmen v první osobě nastiňuje možnosti, které autoři mají pro explicitní vyjádření přítomnosti autora v anglofonním akademickém diskurzu. Je třeba podotknout, že míra viditelnosti autorovy přítomnosti a související výběr rétorických a stylistických prostředků jsou ovlivněny také ochotou autora převzít odpovědnost za svá tvrzení a prezentovat sebe sama jako zdroj znalostí a postoje vyjádřených v diskurzu. Subjektivní charakter těchto preferencí, jejichž projev je nezávislý na kulturní, oborové a žánrové konvenci, vysvětluje variace ve volbách prostředků pro vyjádření přítomnosti autora v textech členů stejné akademické diskurzni komunity.

3. MATERIÁL A METODA

V následující kontrastivní analýze porovnáme výskyt a funkce osobních a přivlastňovacích zájmen v první osobě ukazujících na autora v odborných člancích publikovaných v angličtině, jejichž autory jsou anglofonní a čeští lingvisté. Výzkum jsme provedli na dvou korpusech odborných článků z oblasti lingvistiky, publikovaných v období 2001–2012. Každý článek má jen jednoho autora, aby bylo možno prozkoumat výskyt i exkluzivních zájmen první osoby jak jednotného, tak i množného čísla. Každý z korpusů se skládá z 12 článků, aby reprezentoval stejný počet vzorků pojetí autorovy přítomnosti. Rozsah korpusů se však liší, jelikož články anglofonních autorů jsou rozsáhlejší, tj. korpus anglofonních autorů obsahuje 100 300 slov a korpus českých lingvistů 65 000 slov. Korpus textů anglofonních autorů se skládá z článků,

publikovaných v mezinárodních časopisech s impaktovým faktorem, a to *Applied Linguistics*, *Journal of Pragmatics*, *Discourse and Society* a *Discourse and Communication*. Český korpus nebylo možno poskládat z článků ze stejných nebo podobných časopisů, protože není dostatečný počet takových publikací. Proto jsme český korpus uspořádali tak, aby vyhovoval záměru porovnat, jak čeští lingvisté oslovují místní a mezinárodní publikum, a zařadili jsme do něj šest kapitol z knih vydaných mezinárodními akademickými nakladatelstvími (John Benjamins, Peter Lang a Cambridge Scholars Publishing) a šest odborných článků, publikovaných v časopisech *Linguistica Pragensia*, *Brno Studies in English* a *Discourse and Interaction*, vydávaných Univerzitou Karlovou v Praze a Masarykovou univerzitou. Všechny tři časopisy publikují články v angličtině, mají mezinárodní redakční a recenzní radu a mezinárodní okruh přispěvatelů. Přesto lze předpokládat, že čeští lingvisté ve svých člancích, určených pro tyto časopisy, oslovují především českou lingvistickou komunitu, a proto by se v jejich člancích mohly vyskytnout prvky českého akademického stylu. V oblasti výstavby autorovy přítomnosti by se vliv českého akademického stylu mohl vyznačovat nižší úrovní dialogičnosti, potlačením autorovy přítomnosti a tendencí k používání neosobních konstrukcí, a v případě osobních konstrukcí, použitím exkluzivního zájmena množného čísla *we* (Čmejrková — Daneš, 1997; Chamonikolasová, 2005).

Oba korpusy byly podrobeny kvantitativní analýze, zaměřené na frekvenci výskytu osobních a přivlastňovacích zájmen v odborných člancích anglofonních a českých autorů. Po odstranění poznámek pod čarou, příkladů a blokových citací byly korpusy zpracovány pomocí programu Antconc, přičemž byly vyhledávány výskyty zájmen *I/me/my* a *we/us/our*, odkazujících na autora. Potom byly výsledky normalizovány na frekvenci na 1000 slov, aby bylo umožněno srovnání mezi korpusy s rozdílným rozsahem. Cílem kvalitativní analýzy bylo prozkoumat funkce zájmen v první osobě v obou korpusech a poukázat na případnou mezikulturní variaci. Výsledky analýzy by měly ukázat, do jaké míry se anglický diskurz českých autorů liší od diskurzu anglofonních lingvistů, dále pak zda čeští autoři volí různé strategie ve svých odborných člancích zaměřených na českou a mezinárodní čtenářskou základnu.

4. ANALÝZA VÝSKYTU ZÁJMEN V PRVNÍ OSOBĚ V ČLÁNCÍCH ANGLOFONNÍCH A ČESKÝCH AUTORŮ

Kvantitativní analýza korpusu odborných článků anglofonních lingvistů ukázala, že autoři všech článků používají osobní a přivlastňovací zájmena v první osobě pro vyjádření své přítomnosti v diskurzu. Výsledky detailní analýzy výskytu různých forem zájmen jednotného a množného čísla jsou shrnuty v Tabulce 1. Nehledě na značnou variaci u jednotlivých autorů, lze považovat četnost výskytu osobních zájmen v první osobě za vysokou, jelikož dosahuje 36,1 zájmen na článek v rozmezí od šesti do 132 výskytů. Normalizovaná frekvence na 1000 slov v korpusu je 4,32 (Tabulka 3), což výrazně převyšuje frekvenci 3,2, vypočítanou Hylandem (2001) na vzorku 30 odborných článků z oblasti aplikované lingvistiky, publikovaných v období 1997–1998. Navíc, zatímco v Hylandově korpusu je míra výskytu osobních zájmen v první osobě jednotného čísla vyšší než míra výskytu zájmen čísla množného (obdobnou tendenci

dokládá i Sudková, 2012, na vzorku článků publikovaných před rokem 2005), v mém korpusu je poměr opačný, tj. 56,1 % zájmen v první osobě množného čísla a 43,9 % zájmen v první osobě jednotného čísla. Je důležité poznamenat, že anglofonní autoři používají výhradně inkluzivní první osobu plurálu *we*. Podle Harwooda (2005) vyšší míra výskytu inkluzivních zájmen v první osobě množného čísla je projevem pozitivní zdvořilosti: autor se obrací na čtenáře jako na odborníka, který sdílí jeho názory a tím pádem je ochoten přijmout autorovy výsledky, názory a tvrzení. Lze tedy tvrdit, že v posledním desetiletí se anglofonní lingvistický diskurz posunuje směrem k větší subjektivitě a dialogičnosti, spojenými se snahou vtáhnout čtenáře do argumentace a tím ji učinit přesvědčivější (viz Dontcheva-Navratilova, 2013). Není vyloučeno, že tato tendence je podporována i konkurenčním prostředím v současné vědě, které požaduje od vědců četnější publikační výstupy a vyšší citovanost.

Korpus článků anglofonních autorů	Zájmena v první osobě						
	<i>I</i>	<i>Me</i>	<i>My</i>	<i>We</i>	<i>Us</i>	<i>Our</i>	<i>Celkem</i>
A Text 1	18	2	5	24	1	2	52
A Text 2	7	0	1	16	3	4	31
A Text 3	4	0	1	3	0	0	8
A Text 4	5	0	1	0	0	2	8
A Text 5	16	0	3	1	0	0	20
A Text 6	15	0	0	13	0	0	28
A Text 7	5	0	0	1	0	0	6
A Text 8	0	0	0	5	2	1	8
A Text 9	35	3	1	14	0	0	53
A Text 10	18	2	0	80	10	22	132
A Text 11	12	1	0	8	0	3	24
A Text 12	34	1	0	8	18	2	63
Celkový počet	169	9	12	173	34	36	433
Celkem/procenta	43,9 % (190)			56,1 % (243)			100 %

TABULKA 1: Četnost výskytu osobních zájmen v korpusu článků anglofonních autorů

Výsledky analýzy textů českých autorů ukazují, že čeští lingvisté ve svých člancích psaných v anglickém jazyce volí osobní vyjádření mnohem méně často, než jejich angličtí kolegové. Průměrný počet zájmen v první osobě na článek je 16,2 a pohybuje se v rozmezí od 3 do 39 výskytů (Tabulka 2). Vypočítaná normalizovaná frekvence na 1000 slov v korpusu je 2,92 (Tabulka 3), což je téměř o třetinu nižší než u anglofonních autorů. Rozdíl v poměru zájmen první osoby jednotného a množného čísla je větší než v anglofonním korpusu (31,4 % : 68,6 %). Tento poměr je značně ovlivněný faktem, že čeští lingvisté používají zájmena první osoby množného čísla jak v inkluzivním, tak i v exkluzivním významu. Z celkového počtu 136 zájmen první osoby množného čísla 104 výskytů má exkluzivní a jen 32 inkluzivní význam. To znamená, že celkový počet exkluzivních zájmen jednotného a množného čísla (165) v českém korpusu značně převyšuje počet inkluzivních zájmen (32) (Tabulka 4).

Korpus článků českých autorů	Zájmena v první osobě						
	I	Me	My	We	Us	Our	Celkem
Cz Text 1	1	0	4	2	0	0	7
Cz Text 2	7	2	11	0	1	1	22
Cz Text 3	0	0	7	0	0	1	8
Cz Text 4	0	0	0	16	2	0	18
Cz Text 5	1	0	0	1	0	1	3
Cz Text 6	0	2	0	1	0	0	3
Celkem mezinár.	9	4	22	20	3	3	61
Cz Text 7	0	0	0	21	1	17	39
Cz Text 8	5	1	6	4	2	1	19
Cz Text 9	4	0	0	0	0	0	4
Cz Text 10	7	2	0	5	0	0	14
Cz Text 11	1	0	0	12	6	3	22
Cz Text 12	0	0	0	4	4	3	11
Celkem lokální	17	3	6	75	11	21	133
Celkem v korpusu	26	7	28	95	14	27	194
Celkem/procenta	31,4 % (61)			68,6 % (136)			100 %

TABULKA 2: Četnost výskytu osobních zájmen v korpusu článků českých autorů

Korpus	Zájmena v první osobě								
	I	Me	My	Celkem I/me/my	We	Us	Our	Celkem We/us/our	Celkem
Anglofonní autoři	1,68	0,09	0,12	1,89	1,72	0,34	0,36	2,42	4,32
Čeští autoři	0,4	0,11	0,43	0,94	1,46	0,22	0,42	2,09	2,92

TABULKA 3: Normalizovaný počet osobních zájmen na 1000 slov

Korpus	Osobní zájmena	
	Inkluzivní	Exkluzivní
Anglofonní autoři	1,72	2,42
Čeští autoři	0,46	2,54

TABULKA 4: Normalizovaný počet inkluzivních a exkluzivních zájmen na 1000 slov

Porovnání normalizovaného výskytu inkluzivních a exkluzivních zájmen v českém a angloamerickém korpusu (Tabulka 4) ukázalo, že jestliže je výskyt inkluzivních zájmen v českém korpusu velmi nízký (0,46), četnost exkluzivních zájmen (2,54) je srovnatelná s četností jejich výskytu v člancích anglofonních lingvistů (2,42). Tento výsledek ukazuje, že přestože neuvžívají často zájmena v první osobě singuláru, přítomnost autora v člancích českých lingvistů v anglickém jazyce je celkem výrazná. Nelze ji však vysvětlovat jen adaptací českých autorů na interaktivní charakter anglo-

amerického akademického diskurzu. Jak prokázal výzkum Sudkové (2012), odborné články v oblasti lingvistiky v českém jazyce také ukazují známky zvýšené interaktivnosti prostřednictvím slovesných koncovek exkluzivní první osoby plurálu. Je samozřejmě otázkou, nakolik tento vývoj odborné češtiny není ovlivněn angličtinou, jakožto *lingua franca* vědy v mezinárodním kontextu.

Z pohledu střetu vlivů české a angloamerické tradice akademického psaní je přínosné porovnat texty českých lingvistů psané v angličtině publikované v časopisech vydávaných českými univerzitami s kapitolami v knihách vydaných mezinárodními nakladatelstvími (Tabulka 2). Je zřejmé, že výskyt zájmen v první osobě v kapitolách v knihách určených mezinárodní lingvistické komunitě (61) je poloviční ve srovnání s jejich výskytem v člancích určených především pro českou odbornou veřejnost (133). Nižší početnost zájmen *I* a *my*, poukazujících na aktivní roli vědce v badatelském procesu, lze vysvětlit snahou českých lingvistů přizpůsobit se požadavkům objektivnosti a neosobnosti, které jsou doporučovány angloamerickými manuály akademického stylu. Zdá se, že současný posun k subjektivnímu způsobu vyjadřování v anglofonním akademickém diskurzu zatím nemá významný vliv na české lingvisty publikující v angličtině. Rozdíl mezi texty českých lingvistů publikovanými v českých časopisech a v knihách vydaných mezinárodními nakladatelstvími je však nejvýraznější ve výskytu zájmen první osoby množného čísla *we/us/our*. Jestliže v člancích publikovaných v mezinárodním kontextu se jen jeden z českých lingvistů rozhodl pro vyjádření autorovy přítomnosti pomocí exkluzivního autorského plurálu, v člancích publikovaných v českém kontextu se pro autorský plurál rozhodli tři autoři. Lze tedy tvrdit, že když píšou primárně pro českou lingvistickou komunitu, čeští autoři přenášejí rysy českého odborného stylu do svého diskurzu v angličtině. Naproti tomu se odborný styl českých autorů v člancích určených pro mezinárodní čtenářskou základnu přizpůsobuje anglofonní akademické tradici, přičemž upřednostňuje spíše impersonální styl vyjadřování a jen zřídka využívá zájmena v první osobě.

Pokud jde o formy zájmen v první osobě, v obou korpusech jsou nejčetnější zájmena v roli podmětu, tj. v tematické pozici, poukazující na autora, jakožto na činitele výzkumu a zdroje vědomosti a názoru. Autora tak lze vnímat jako vědeckou autoritu, která má vůdčí roli v interakci s čtenářem (viz Gosden, 1993; Hyland, 2005). V roli předmětu se zájmena v první osobě vyskytují méně často: zájmeno *me* se objevuje jen ojedinele, kdyžto forma plurálu *us* se vyskytuje častěji, a to hlavně v konstrukcích *let us* a *this allows/enables us to*, které budují vztah mezi pisatelem a čtenářem tím, že představují čtenáře jakožto spoluúčastníka ve výstavbě autorových úvah. Výskyty přivlastňovacích zájmen *my* a *our*, které vytvářejí úzké spojení mezi badatelem a jeho prací (Hyland, 2001, s. 223), se omezují na výrazy odkazující na výzkumný proces, např. *my/our data*, *my research*, *our analysis*. Zajímavé je, že přivlastňovací zájmena jak jednotného tak i množného čísla jsou početnější v českém korpusu (a to především v člancích určených pro mezinárodní lingvistickou komunitu), což může být vnímáno jako kompromis mezi explicitním vyjádřením autorovy přítomnosti v angloamerickém diskurzu a upřednostňováním výzkumu a částečným upozaděním badatele, typickým pro českou tradici autorské skromnosti (Čmejrková — Daneš — Světlá, 1999).

5. ANALÝZA FUNKCÍ ZÁJMEN V PRVNÍ OSOĚ V ČLÁNCÍCH ANGLOFONNÍCH A ČESKÝCH AUTORŮ

V člancích anglofonních a českých autorů se projevují všechny autorovy role a s nimi související funkce osobních a přivlastňovacích zájmen v první osobě. V obou korpusech převažují zájmena první osoby množného čísla, jejich funkce se ale liší. Četný výskyt inkluzivních zájmen první osoby množného čísla v člancích anglofonních lingvistů odpovídá značné pozornosti, kterou věnují vytváření dialogu se čtenářem. Významnou funkcí inkluzivních zájmen první osoby množného čísla je odkaz na skupinu či společenství, zahrnující autora a čtenáře do jedné společné kategorie. Anglofonní autoři ji využívají v souvislosti s autorovými rolemi zastávající názoru a zástupce pro výklad existujících vědomostí a vyjádření postojů. Vzhledem k svému neurčitému významu („shifting signifier“, Wales, 1996, s. 62) mohou být zájmena *we/us/our* vnímána jako odkazující na autora a čtenáře, odbornou komunitu nebo na neurčitou širší skupinu lidí (1).

- (1) They [Lakoff and Johnson] identify three categories of conceptual metaphors which are pervasive in everyday language: [...]. These metaphors structure a variety of standard idioms which are not themselves perceived to be metaphorical: *waste of time; time well spent; upward mobility; lower class; cultural elites*; in so doing, they also structure our understanding of the concepts that such idioms describe.

Osobní vyjádření pomocí inkluzivních zájmen *we/us/our* napomáhá autorům vtáhnout čtenáře do diskurzu a vybudovat jakoby spolu s ním základ argumentace, která je v článku rozvíjena, čímž posilují přesvědčivost svých textů. Tato funkce zájmen první osoby se vyskytuje velmi často a může být příležitostně doprovázena přímým oslovením čtenáře, např. výraz *syntax if you will* (2).

- (2) In this model [SFL], we can treat nominalization at the level of grammar (syntax if you will) as a grammatical resource for deriving nouns from other word classes — for example, nouns from verbs (*transform /transformation*) or nouns from adjectives (*free/freedom*).

Na rozdíl od korpusu článků anglofonních autorů, v textech českých lingvistů využití inkluzivních zájmen pro vyjádření názoru a zapojení čtenáře do autorových úvah není příliš časté (3), vyskytuje se však jak v člancích autorů, kteří používají autorský plurál, tak i u autorů, kteří odkazují na sebe pomocí zájmen v jednotném čísle.

- (3) What we have in fact is a continuum of variation, starting from the individual and gradually extending throughout the entire population of those who speak the language.

Dialogičnost anglofonního akademického diskurzu se projevuje i explicitní organizační textu a zaměřením na čtenáře. Ty jsou spojeny s rolí autora jakožto organiza-

tora textu, vyjádřenou v korpusu zájmeny jak množného tak i jednotného čísla. Na lokální úrovni, kde se autorovi jedná o koherentní propojení jednotlivých odstavců a tematických úseků, se v článcích vyskytují zájmena první osoby množného čísla, která vytvářejí pocit, že čtenář a autor spolu uvažují o možné interpretaci zkoumaného jevu (4). Tato funkce zájmen množného čísla je příležitostně přítomna i v článcích českých lingvistů (5).

- (4) All languages have conventional strategies of one kind or another that allow Speaker to display antipathy by varying the normal mode of address or naming. As we have seen, the effects of connotation can be dysphemistic.
- (5) Passivization of such clauses would result in sentences with a thematic by-agent, which, as we have seen, are very rare, precisely because what the passive primarily serves to achieve is final or postverbal placement of the rheme, the agent in the syntactic function of adjunct.

Zájmena první osoby singuláru pro uvedení výzkumných cílů a záměrů se vyskytují ve většině článků anglofonních lingvistů v rétorickém kroku vytvoření výzkumného prostoru (Swales, 1990), zejména pro ohlášení aktuálního výzkumu (5) a naznačení struktury článku. V tomto případě se jedná o autoritativní pozici autora, který usiluje o zviditelnění svého přínosu k oboru (Harwood, 2005).

- (6) In this paper I wish to explore a different though complementary perspective that highlights the ways in which writers can bring the underlying dialogue to the surface.

Využití zájmen v první osobě pro vymezení tématu a cíle výzkumu se vyskytuje jen v textech českých lingvistů publikovaných v mezinárodním kontextu, a to u jednoho autora, používajícího zájmeno první osoby singuláru *I* (7), a u jednoho autora, používajícího autorský plurál (8). Je tedy zřetelné, že většina českých autorů upřednostňuje neosobní konstrukce pro vyjádření této autorovy role.

- (7) In my contribution I will make an attempt at surveying some of the key features generally associated with the concept of style.
- (8) In this paper we consider the factors which influence the use of participial adverbials in the spoken register closest to academic written texts—the academic lecture.

Zbývající tři autorovy role, tj. průvodce výzkumným procesem, zastánce názoru a tvůrce, jsou v článcích anglofonních lingvistů vyjádřeny výhradně zájmeny v první osobě jednotného čísla, kdyžto v textech českých lingvistů se setkáváme i s autorským plurálem. V obou korpusech se v popisu sběru a uspořádání zkoumaného materiálu vyskytují jak osobní, tak i přivlastňovací zájmena v první osobě. Příklad (9) vybraný z korpusu článků anglofonních autorů znázorňuje role autora při výběru

a kompilaci zdrojových materiálů, zatímco příklad (10) z českého korpusu zdůrazňuje aktivní pozici autora při volbě postupů během analýzy materiálu.

- (9) My data come from several sources: BNC, MICASE, internet blogs, political press conferences, and constructed examples.
- (10) For the purpose of our analysis we selected eight ‘objects’ (better to say: mental images of objects): Dvořák’s daughter Magda (M), her lover Kovarik (K), the lady (L, also referred to as Rusalka, waterlily), the black man (A, also referred to as banjo, baritone voice), the buggy (B, also horses, figures), the rowboat (R), torch (T) and Dvořák (D).

V obou korpusech lingvisté používají osobní konstrukce pro uvedení nových pojmů a redefinici existujících terminologií (11, český korpus), nebo pro vysvětlení rozdílů mezi navrženým přístupem a zavedenými metodami a přístupy v oboru (12, anglofonní korpus).

- (11) In this article, I use the terms “dialogue” and “dialogic” to describe the situation when a speech event is constituted by different interacting voices, i.e. when more than one (real or fictional) speaker is involved.
- (12) Second, I use the term orientation rather than reorientation since in many cases, the speaker’s move is not to alter the topic but to signal a continuation. Third, I refer to these expressions as markers not particles.

Vyjádření postoje k názorům a výsledkům výzkumu jiných vědců, zvláště v případě, když jde o postoj kritický, je vysoce riziková role, protože může vyústit v porušení principu zdvořilosti či vyvolat nesouhlas nebo kritiku ze strany čtenáře. Příklad z článku anglofonního lingvisty (13) znázorňuje, jak autor v první větě uznává některé aspekty názoru, se kterým nesouhlasí (pozitivní zdvořilost), ale v další větě jasně vyjadřuje svůj kritický postoj, jehož sílu i přes emfatické *do* tlumí prostředek negativní zdvořilosti *I think* (hedge).

- (13) I do not dispute the importance of paying attention to developments in other fields which may have implications for our own. But I do think there is a need for caution about the rhetorical claims which are often made by and for the new biologism.

V českém korpusu se otevřeně kritický postoj k předchozímu výzkumu nebo k názorům jiných vědců nevyskytuje. Povšimnutí si však zasluhuje fakt, že jediný příklad přímého vyjádření kladného postoje k cizím názorům je realizován zájmenem *I*, přestože jinak ve svém článku tento český autor používá autorský plurál.

- (14) I must agree with Tárnyiková (2002) who admits (with respect to narrative texts she focuses on) that it is not a very creative way of text-shaping, but at the same time stresses its special communicative value even in narrative texts.

Nejvíce autoritativní role tvůrce je zastoupena v obou korpusech a vyskytuje se typicky v diskuzi a v závěrech textů. Anglofonní autoři se otevřeně staví za své názory a nárokují uznání svého přínosu k oborovým znalostem častěji než čeští lingvisté. Navržení nových konceptů, klasifikací nebo metodologií je typicky spojeno s osobním zájmem singuláru v roli podmětu *I*, které staví autora do pozice zdroje inovativního návrhu a činitele změny. V níže uvedených příkladech z anglofonního (15) a českého korpusu (16) je míra jistoty, vyjádřená oběma autory, modifikována sémantikou lexikálních sloves *propose* a *suggest*, tj. inovativní koncepce jsou představeny jako návrh, který čtenář a odborná komunita mohou přijmout nebo zamítnout.

- (15) I am proposing here a fourth type of Pragmatic Marker, Discourse Management Markers, which signal a metacomment on the structure of the discourse.
- (16) In view of the differences and similarities between the individual scales, I put forward an alternative classification of the dynamic semantic scales, suitable for the interpretation of verbal distributional fields. [...] Since the Combined Quality Scale does not differ from the regular Quality Scale significantly, I suggest that the two scales can be united under the category of the Quality Scale.

Výskyt osobních konstrukcí poukazujících na výsledky výzkumného procesu je typický v závěrech článků, v nichž autoři na jedné straně shrnují svá zjištění a na druhé poukazují na svůj přínos k badatelskému úsilí ve svém oboru. Anglofonní lingvisté používají výhradně zájmeno *I* (17), kdežto v pracích českých lingvistů se vyskytuje i autorský plurál (18) nebo přivlastňovací zájmeno *my* ve spojení s podstatným jménem odkazujícím na výzkumný proces (*my analysis, my research, my findings*).

- (17) I have argued in this paper that the connotations of a language expression are pragmatic effects that arise from encyclopaedic knowledge about its denotation (or reference) and also from experiences, beliefs, and prejudices about the contexts in which the expression is typically used.
- (18) We have shown that in terms of utterances as well as in terms of main clauses, the journalism paragraphs were extremely short, academic ones long, the fiction paragraphs in between.

Použití zájmen první osoby pro citování vlastní práce se v korpusu vyskytuje jen vzácně. Jak ukazuje příklad (19) z českého korpusu, cílem odkazů na vlastní práci je zdůraznit dlouhodobou angažovanost autora v dané problematice a úspěšnost jeho publikačního úsilí, což je vnímáno jako jasný důkaz jeho pozice uznávaného člena oborové komunity (Hyland, 2003).

- (19) As we have pointed out in our previous papers, such an analysis of discourse makes it possible to throw some light on several issues of discourse structure.

Na závěr porovnání funkcí zájmen v první osobě v člancích anglofonních a českých lingvistů lze konstatovat, že jsou patrné jak rozdíly kvalitativní tak i kvantitativní. Třebaže jsou v českém korpusu přítomny všechny autorovy role, jejich využití není stejné jako v korpusu anglofonních lingvistů. Nejdůležitější rozdíl se zdá být úroveň dialogičnosti, reflektovaná četností výskytu inkluzivních zájmen v rolích zástupce, zastánce názorů a organizátora textu, která je mnohem vyšší v člancích anglofonních autorů než v pracích českých lingvistů. Dalším významným rozdílem je to, že anglofonní autoři používají výhradně zájmena první osoby singuláru pro autoritativní role zástupce názorů a tvůrce, kdežto někteří z českých lingvistů se rozhodli pro autorský plurál.

6. ZÁVĚR

Cílem této studie bylo porovnání četnosti výskytu a funkce osobních a přivlastňovacích zájmen první osoby v odborných člancích v anglickém jazyce, napsaných anglofonními a českými lingvisty. Výsledky výzkumu ukázaly, že jak čeští, tak i anglofonní lingvisté používají zájmena v první osobě plurálu a singuláru, aby vyjádřili různé autorovy role. Vysoká četnost výskytu osobních zájmen v člancích anglofonních autorů potvrdila zjištění L. Flowerdew (2012) a Dontchevy-Navratilové (2013), že se v anglofonním akademickém diskurzu v posledních letech projevuje tendence k větší subjektivitě vyjadřování a dialogičnosti. Přítomnost zájmen první osoby v českém akademickém diskurzu lze interpretovat dvojím způsobem: na jedné straně může reflektovat použití autorského plurálu, který je typický pro českou tradici akademického psaní, na straně druhé může být výsledkem vlivu posunu k osobnímu vyjadřování v současném angloamerickém akademickém diskurzu.

Mezikulturní rozdíly jsou zvláště patrné v celkové četnosti výskytu osobních zájmen. Anglofonní lingvisté používají osobní vyjadřování mnohem častěji než lingvisté čeští, v důsledku čehož je míra dialogičnosti jejich akademického diskurzu vyšší. Co se týče četnosti výskytu jednotlivých zájmen, anglofonní autoři používají zájmena první osoby singuláru a inkluzivní zájmena první osoby plurálu mnohem častěji než čeští lingvisté, kteří preferují neosobní vyjadřování nebo autorský plurál. Anglofonní a čeští lingvisté se liší i ve způsobu vyjádření jednotlivých rolí autora. Jestliže anglofonní lingvisté vyjadřují autoritativní role zastánce názoru a tvůrce výhradně zájmeny první osoby singuláru, čeští lingvisté používají k tomuto účelu i exkluzivní první osobu plurálu. Navíc role zástupce a zastánce názoru, sdílejícího své názory se čtenářem, jsou méně výrazné v českých textech, což také podmiňuje jejich nižší úroveň dialogičnosti.

Dalším cílem této studie bylo zjistit, zda existují rozdíly ve výskytu a funkcích zájmen v první osobě v člancích českých lingvistů, publikovaných v českém a mezinárodním prostředí, tedy s ohledem na cílovou skupinu čtenářů. Výsledky výzkumu prokázaly, že pokud se zaměřují na českou čtenářskou základnu, čeští lingvisté zůstávají blíže české tradici akademického psaní, což se projevuje hlavně v použití autorského plurálu. V člancích adresovaných mezinárodní lingvistické komunitě je patrná větší snaha českých lingvistů přizpůsobit se anglofonním konvencím.

Závěrem lze konstatovat, že komparativní studie prostředků používaných pro vyjádření přítomnosti autora v akademickém diskurzu prohlubují pochopení rozdílů mezi českým a anglofonním akademickým diskurzem a naznačují tendence v jejich vývoji. V dnešní globalizované akademické komunitě je „poznání odlišností i společných rysů vědecké a odborné komunikace v jednotlivých jazycích a kulturách [...] rovněž krokem k osvojení norem komunikace mezikulturní“ (Čmejrková — Daneš — Světlá, 1999, s. 21).

LITERATURA

- BENNETT, K. (2009): English academic style manuals: A survey. *Journal of English for Academic Purposes*, 8, s. 43–54.
- BIBER, D. — JOHANSSON, S. — LEECH, G. — CONRAD, S. — FINEGAN, E. (1999): *Longman Grammar of Spoken and Written English*. Harlow: Pearson.
- CHAMONIKOLASOVÁ, J. (2005): Comparing the Structures of Academic Texts Written in English and Czech. In: M. HUTTOVÁ (ed.), *Slovak Studies in English 1*. Bratislava: Univerzita Komenského, s. 77–84.
- CHARLES, M. (2006): The construction of stance in reporting clauses: A cross-disciplinary study of thesis. *Applied Linguistics*, 27, s. 492–518.
- CHOVANEC, J. (2012): Written Academic Discourse in English: From Local Traditions to Global Outreach. *Brno Studies in English*, 38/2, s. 5–16.
- ČMEJRKOVÁ, S. — DANEŠ, F. — SVĚTLÁ, J. (1999): *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda.
- ČMEJRKOVÁ, S. — DANEŠ, F. (1997): Academic writing and cultural identity: The case of Czech academic writing. In: A. DUZSAK (ed.), *Culture and Styles of Academic Discourse*. Berlin: Mouton de Gruyter, s. 40–62.
- COTTRELL, S. (2003): *The Study Skills Handbook*. Palgrave: Macmillan.
- DONTCHEVA-NAVRATILOVA, O. (2013): Authorial presence in academic discourse: Functions of author-reference pronouns. *Linguistica Pragensia*, 23/1, s. 9–30.
- FLOWERDEW, J. (2000): Discourse community, legitimate peripheral participation, and the nonnative-English-speaking scholar. *TESOL Quarterly*, 34/1, s. 127–150 (dostupné z: <http://www.jstor.org/stable/3588099>).
- FLOWERDEW, L. (2012): Grammar and the Research Article. In: C. CHAPPELLE (ed.), *Encyclopedia of Applied Linguistics*. Oxford: Wiley-Blackwell.
- GOSDEN, H. (1993): Discourse functions of subject in scientific research articles. *Applied Linguistics*, 14, s. 56–75.
- HARWOOD, N. (2005): We do not seem to have a theory... The theory I present here attempts to fill this gap: Inclusive and exclusive pronouns in academic writing. *Applied Linguistics*, 26, s. 343–375.
- HUNSTON S. — THOMPSON, G. (eds.) (1999): *Evaluation in Text: Authorial Stance and the Construction of Discourse*. Oxford: Oxford University Press.
- HYLAND, K. (1998): *Hedging in Scientific Research Articles*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- HYLAND, K. (2001): Humble servants of the discipline? Self-mention in research articles. *English for Specific Purposes*, 18, s. 207–226.
- HYLAND, K. (2002): Authority and Invisibility: Authorial Identity in Academic Writing. *Journal of Pragmatics*, 34, s. 1091–1112.
- HYLAND, K. (2005): Stance and Engagement: A Model of Interaction in Academic Discourse. *Discourse Studies*, 7/2, s. 173–192.
- IVANIČ, R. (1998): *Writing and Identity: The Discoursal Construction of Identity in Academic Writing*. Amsterdam: John Benjamins.
- JENKINS, J. (2009): English as a lingua franca: interpretations and attitudes. *World Englishes*, 28/2, s. 200–207.

- KUO, C.-H. (1999): The use of personal pronouns: Role relationships in scientific journal articles. *English for Specific Purposes*, 18/2, s. 121–138.
- MARTIN, J. — WHITE, P. (2005): *The Language of Evaluation. Appraisal in English*. London: Palgrave.
- MAURANEN, A. (2012): *Exploring ELF: Academic English Shaped by Non-native Speakers*. Cambridge: Cambridge University Press.
- MAURANEN, A. — HYNNINEN, N. — RANTA, E. (2010): English as an academic lingua franca: The ELFA project. *English for Specific Purposes*, 29, s. 183–190.
- MUR-Deñas, P. (2007): I/we focus on...: A cross-cultural analysis of self-mentions in business management research articles. *Journal of English for Academic Purposes*, 6, s. 143–162.
- POVOLNÁ, R. (2010): Can non-native speakers of English use contrastive discourse markers correctly when writing academic texts? In: MALÁ, M. — ŠALDOVÁ, P. (eds.), ... *for thy speech bewrayeth thee. A Festschrift for Libuše Dušková*. Praha: Univerzita Karlova, s. 209–231.
- SAMRAJ, B. (2008): A discourse analysis of Master's theses across disciplines with a focus on introductions. *English for Academic Purposes*, 7, s. 55–67.
- SEIDLHOFER, B. (2011): *Understanding English as a Lingua Franca*. Oxford: Oxford University Press.
- SUDKOVÁ, M. (2012): Vyjadřování interpersonální funkce v českých a anglických odborných textech. Kontrastivní studie. *Časopis pro moderní filologii*, 94/1, s. 31–42.
- SWALES, J. (1990): *Genre Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SWALES, J. (2004): *Research Genres*. Cambridge: Cambridge University Press.
- TANG, R. — JOHN, S. (1999): The 'I' in identity: Exploring writer identity in student academic writing through the first person pronoun. *English for Specific Purposes*, 18, s. 23–39.
- VASSILEVA, I. (1998): Who am I/who are we in academic writing? *International Journal of Applied Linguistics*, 8/2, s. 163–192.
- WALES, K. (1996): *Personal Pronouns in Present-Day English*. Cambridge: Cambridge University Press.

Olga Dontcheva-Navratilova | Katedra anglického jazyka a literatury, Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity | Poříčí 945/9, 603 00 Brno
navratilova@kerio.ped.muni.cz